
Faculteit Ontwerpwetenschappen

**Handleiding
Opstellen van rubrieken
Versie 14/04/2015**

Inhoud

Woord vooraf	3
DEEL 1: Theoretische achtergrond	4
1. Wat zijn 'rubrieken'?	4
2. Voor- en nadelen van werken met rubrieken	5
DEEL 2: Praktische leidraad	6
1. Formuleren en groeperen van evaluatiecriteria in categorieën	6
2. Bepalen van het aantal prestatieniveaus	6
3. Beschrijven van de gedragsindicatoren	7
4. Toekennen van punten.....	8
Referenties	9
Bijlagen	10

Woord vooraf

Dit document is opgesteld in het kader van UFOO-project (UAntwerpen Fonds voor Onderwijsontwikkeling) toetsbeleid van de Universiteit Antwerpen. Deze handleiding biedt een praktische leidraad bij het **opstellen van en beoordelen met rubrieken**.

Deze handleiding is in elektronische vorm te vinden op blackboard.uantwerpen.be (na inloggen), onder de organisatie 'CIKO Ontwerpwetenschappen', in de map 'UFOO toetsbeleid'.

Indien er nog vragen of problemen zijn kan u steeds contact opnemen met de UFOO of CIKO (Cel voor Innovatie en Kwaliteitszorg Onderwijs) verantwoordelijke van de faculteit.

CIKO davina.baeyens@uantwerpen.be

UFOO nele.simons@uantwerpen.be

DEEL 1: Theoretische achtergrond

In het kader van het UA Antwerpen - fonds voor Onderwijsontwikkeling (UFOO) werken alle faculteiten een eigen toetsbeleid uit in lijn met het centrale toetsbeleid. Het toetsbeleid van de Universiteit Antwerpen is geïnspireerd op twee doelstellingen uit de UA-visie op onderwijs, met name 'studentgecentreerd en activerend onderwijs' en 'competentiegericht onderwijs'. Het is dit competentiegericht onderwijs dat de basis vormt voor het werken met rubrieken als evaluatie-instrument.

1. Wat zijn 'rubrieken'?

Lesvormen en toetsvormen moeten op elkaar afgestemd zijn. Klassieke toetsen passen bij klassieke onderwijsvormen en toetsen (meestal) 1 aspect op 1 moment. Bij competentiegerichte onderwijsvormen, zoals bijvoorbeeld opleidingsonderdelen met ontwerpen, komen kennis, vaardigheden en attitudes samen en deze moeten dan ook samen beoordeeld worden. Er kan geopteerd worden om te werken met 'rubrieken', een kwalitatief beoordelingssysteem dat past in het licht van competentiegericht onderwijs. Rubrieken zijn een goed instrument om een totaalbeeld te beoordelen, een algemene evaluatie te doen van het hele parcours dat werd afgelegd door een student. Een **rubriek** is een evaluatie-instrument dat ontwikkeld wordt in de vorm van een kwaliteitscontinuüm (gaande van minder goed tot zeer goed), waarbij op elk niveau van de rubriek narratief beschreven wordt hoe een prestatie of product er op dat niveau dient uit te zien.

Een rubriek bestaat uit (1) evaluatiecriteria (linkerkolom), (2) prestatieniveaus (eerste rij bovenaan), (3) gedragsindicatoren (cellen) (zie figuur 1). De **evaluatiecriteria** (EC), die gebaseerd zijn op de leerdoelen van het opleidingsonderdeel, kunnen eventueel samengenomen worden in ruimere categorieën. Deze **holistische categorieën** groeperen de EC die inhoudelijk bij elkaar aansluiten. In de kolommen staan de **prestatieniveaus** (vb. onvoldoende – voldoende – goed – zeer goed). In de cellen worden de **gedragsindicatoren** beschreven. Een rubriek is dus een descriptieve beoordelingsschaal: er wordt beschreven hoe een product of een prestatie er op het betreffende niveau moet uitzien. De rubriek geeft aan wat een product of prestatie op dat bepaald niveau kenmerkt.

Figuur 1 Voorbeeld van een rubriek

	Ondermaats	onvoldoende	voldoende	goed	Zeer goed
Categorie 1 - EC1 - EC2 - ...	Beschrijving gedrags- indicatoren	Beschrijving gedrags- indicatoren	Beschrijving gedrags- indicatoren	Beschrijving gedrags- indicatoren	Beschrijving gedrags- indicatoren
Categorie 2 - EC1 - EC2 - ...	Beschrijving gedrags- indicatoren	Beschrijving gedrags- indicatoren	Beschrijving gedrags- indicatoren	Beschrijving gedrags- indicatoren	Beschrijving gedrags- indicatoren
Categorie 3 - EC1 - EC2 - ...	Beschrijving gedrags- indicatoren	Beschrijving gedrags- indicatoren	Beschrijving gedrags- indicatoren	Beschrijving gedrags- indicatoren	Beschrijving gedrags- indicatoren

2. Voor- en nadelen van werken met rubrieken

De meerwaarde van werken met rubrieken is dat het niet enkel een eindbeoordelingssysteem is (summatieve toetsing), maar tevens en vooral ook een **feedbackinstrument** (formatieve toetsing). Door bij tussentijdse evaluaties te werken met rubrieken krijgen de studenten gedetailleerde kwalitatieve feedback: ze zien beschreven waar ze goed in zijn en waarin minder goed. Zo krijgen ze inzicht in het leerproces en kunnen ze indien nodig het leerproces bijsturen. De docent kan door het opeenvolgende gebruik van rubrieken de leerprogressie van de studenten vaststellen en zichtbaar maken.

Een tweede voordeel van het werken met rubrieken is de grote mate van **transparantie** in het evaluatieproces. Door op voorhand eensgezindheid te bekomen over de EC en deze expliciet te verwoorden in rubrieken, weet de geëvalueerde persoon wat hij of zij moet doen om de standaarden te halen. Studenten weten hoe ze beoordeeld zullen worden en wat ze kunnen verwachten. Ze zullen het systeem daarom als eerlijk en objectief ervaren. Bovendien beschikken de studenten dan ook over een tool voor zelf- of peerevaluatie doorheen het leerproces, wat het leerproces bevordert. Zelfevaluatie leidt tot zelfreflectie en zelfsturing.

Ten derde is deze transparantie ook een voordeel voor de docenten. De rubrieken bieden voor de docent een houvast om de evaluatie telkens op eenzelfde objectieve, consistente manier te laten verlopen waardoor de betrouwbaarheid verhoogt. Het voordeel van werken met rubrieken is dat het een uniek instrument is dat voldoet aan de specifieke behoefte van een opleidingsonderdeel (door de inhoudelijke beschrijving van de rubrieken), maar dat het tegelijk zorgt voor **consistentie en uniformiteit** (tussen docenten, maar ook op langere termijn).

Een nadeel is dat het werken met rubrieken een **arbeidsintensieve voorbereiding** vraagt. De docenten dienen vooraf een denkoefening te maken over:

- de vertaling van de leerdoelen van het opleidingsonderdeel naar EC
- de bundeling van gerelateerde EC in holistische categorieën
- het aantal prestatieniveaus
- het invullen van de rubrieken / het beschrijven van de prestaties op de verschillende prestatieniveaus

De rubrieken geven woordelijk weer wat een prestatie of product op het betreffende prestatieniveau kenmerkt. Hierbij moet er een evenwicht gevonden worden tussen een gedetailleerde beschrijving (om te zorgen voor consistentie tussen de beoordelingen van verschillende docenten en studenten), maar geen té gedetailleerde beschrijving (dat maakt beoordeling complex en kan ertoe leiden dat criteria te rigouros worden toegepast zodat er geen ruimte meer voor creativiteit is voor de studenten). Idealiter scheppen de rubrieken heldere verwachtingen en een gemeenschappelijk kader voor kwaliteitsbeoordeling en -verbetering. Na het opstellen van de rubrieken kan het evaluatieproces vlot, snel en consistent verlopen omdat de criteria voor de beoordeling al op voorhand uitgeschreven werden.

DEEL 2: Praktische leidraad

Rubrieken zijn een kwalitatief evaluatie-instrument. Het evalueren gebeurt aan de hand van een aantal criteria die gebaseerd zijn op eerder geformuleerde leerdoelen van het opleidingsonderdeel.

Het opstellen van rubrieken gebeurt in verschillende stappen, die hieronder verder toegelicht worden. Bij elke stap wordt er verwezen naar een concreet voorbeeld dat terug te vinden is in bijlage 2.

1. Formuleren en groeperen van evaluatiecriteria in categorieën

Evaluatiecriteria (verder: EC) vormen de basis waarop wordt beoordeeld. Ze geven aan wat studenten moeten doen en welke aspecten van een prestatie van belang zijn tijdens de evaluatie. De EC, die geformuleerd zijn in de cursusinformatie, zijn gebaseerd op de eindcompetenties of leerdoelen van het opleidingsonderdeel en liggen vast bij aanvang van het opleidingsonderdeel.

Omwille van de werkbaarheid worden de EC die inhoudelijk bij elkaar aansluiten gegroepeerd in een klein aantal **holistische categorieën** (zie bijlage 1 voor een schematische weergave van het denkproces 'leerdoelen – EC – categorieën'). Enkele tips die hierbij gegeven kunnen worden, zijn:

- Elk evaluatiecriterium kan maar tot 1 categorie behoren. Eerder geformuleerde EC moeten dus mogelijk geherformuleerd worden (opsplitsen of samen nemen).
- Formuleer niet te veel EC binnen elke categorie, want dan wordt het moeilijk om de rubriek te beschrijven.

Vervolgens moet er beslist worden of er een **gewicht** zal toegekend worden aan de holistische categorieën. Worden bepaalde aspecten van de prestatie belangrijker geacht dan andere (en krijgen deze dus een zwaarder gewicht toegekend) of zijn alle aspecten even belangrijk?

Voorbeeld

De EC van het opleidingsonderdeel worden gegroepeerd in 3 holistische categorieën die inhoudelijk beschreven worden en die elk een verschillend gewicht toegekend kregen: proces (40%), project (40%) en presentatie (20%) (zie bijlage 2).

2. Bepalen van het aantal prestatieniveaus

Nadat de EC gegroepeerd zijn en de categorieën bepaald zijn (de rijen), moet er beslist worden met hoeveel **prestatieniveaus** er gewerkt zal worden (de kolommen). Er moet beslist worden hoeveel niveaus er nodig zijn om voldoende te kunnen differentiëren tussen de studenten. Het aantal niveaus moet groot genoeg zijn met het oog op de effectiviteit en klein genoeg zijn met het oog op de betrouwbaarheid en werkbaarheid. Onderzoek toont aan dat er best gewerkt wordt met minimaal 4, maximaal 7 schaalpunten: zo kan variatie in kaart gebracht worden, zonder dat het beoordelen te ingewikkeld wordt. Nadat het aantal schaalpunten vastgelegd is, moeten ze ook benoemd worden om het aantal niveaus voor onvoldoende/voldoende vast te leggen, afhankelijk van waar men het meest wil differentiëren (vb. schaal met 5 niveaus waarvan 2 voor onvoldoende, 1 neutraal niveau, 2 voor voldoende; of, schaal met 5 niveaus waarvan 2 voor voldoende en 3 voor voldoende, etc.).

Enkele tips:

- Een even aantal niveaus dwingt de beoordelaar een keuze te maken tussen goed of slecht. Er is immers geen neutrale midden-categorie mogelijk.
- Bij een oneven aantal niveaus is een neutrale midden-categorie wel mogelijk.
- Hoe meer schaalpunten, hoe meer nuance er aangebracht kan worden, maar hoe moeilijker het wordt om de rubrieken te beschrijven.
- Inspiratie voor het benoemen van de niveaus: slecht, pover, minimaal, rudimentair, beperkt, (zwaar) onvoldoende, voldoende, (zeer) goed, uitstekend, uitmuntend, excellent, buitengewoon...

Voorbeeld

Bij het opleidingsonderdeel wordt er geopteerd voor 5 prestatieniveaus: zwaar onvoldoende, onvoldoende, voldoende, goed, uitmuntend (zie bijlage 2).

3. Beschrijven van de gedragsindicatoren

Nadat de EC (rijen), samen genomen in holistische categorieën, en de prestatieniveaus (kolommen) bepaald zijn, moeten de cellen ingevuld worden. In de cellen wordt beschreven wat een prestatie/product in die categorie op dat prestatieniveau kenmerkt: waaraan moet een prestatie/product voldoen om ze in die categorie bij dat prestatieniveau onder te brengen? Idealiter komen de kernwoorden van de leerdoelen en de EC ook terug in de rubrieken, zodat de studenten kunnen zien hoe de leerdoelen worden vertaald naar EC en naar concrete (aspecten van) prestaties/producten. Het beschrijven van de gedragsindicatoren is geen gemakkelijke opdracht. Het is dan ook raadzaam om het instrument te testen zodat de beschrijvingen aangepast en geherformuleerd kunnen worden.

Enkele concrete tips:

- Haal bij het invullen van de rubriek een werk van een student in dat prestatieniveau voor de geest en beschrijf de kenmerken in de verschillende categorieën. Begin best met een hele ruime opsomming van kenmerken en probeer daarna te clusteren tot een beknopte formulering.
- Maak gebruik van de bewoordingen/kernwoorden van de leerdoelen en de EC.
- Idealiter zou de beschrijving van de gedragsindicatoren in de verschillende prestatieniveaus moeten 'doorschuiven' wanneer opleidingsonderdelen in opeenvolgende jaren terugkomen. Vb. wat 'zeer goed' is in BA1, wordt 'goed' in BA2 en 'voldoende' in BA3.
- De beschrijving van de gedragsindicatoren in de hoogste prestatieniveaus zou overeen moeten komen met de vooropgestelde leerdoelen van het opleidingsonderdeel (zodat op die manier ook de leerlijnen van de opleiding zichtbaar worden).
- Let op met het gebruik van 'of' (wat als een student het ene doet, maar het andere niet?) en aantallen (vb. minimum 1 element ontbreekt): dit bemoeilijkt de beoordeling.

Het is ook mogelijk om de beoordelingsschaal verder uit te werken met 'ankers', zodat men een productschaal krijgt. Een 'anker' is een concreet voorbeeld van een niveau in de beoordelingsschaal (vb. een ontwerp dat 'zeer goed' / 'voldoende' is). Deze ankers kunnen een hulpstuk zijn om andere ontwerpen tegen te beoordelen, ze bieden een referentiekader. Zo kunnen ook studenten vertrouwd gemaakt worden met de EC en verwachtingen. Docenten en studenten komen zo tot een gemeenschappelijke definitie van kwaliteit.

Voorbeeld

Zie bijlage 2 voor de beschrijvingen van de rubrieken.

4. Toekennen van punten

Hoewel het toekennen van een punt eigenlijk haaks staat op het principe van werken met rubrieken en het geven van **kwalitatieve feedback**, kan het in vele gevallen niet anders. Een mogelijke oplossing is om de verschillende prestatieniveaus te koppelen aan **cijfers die ruim vallen** (vb. onvoldoende = 7, voldoende = 10, goed = 13, zeer goed = 16) of te werken met een **puntenbereik** (vb. onvoldoende = 6 tot 10, voldoende = 10 tot 14, goed = 14-18, excellent = 18-20), waarbij de cijfers steeds vergezeld worden van een kwalitatieve beoordeling (een interpretatie van het cijfer).

Voorbeeld

Het beoordelingsinstrument voor het opleidingsonderdeel heeft 5 prestatieniveaus: zwaar onvoldoende 0-35%, onvoldoende 36-45%, voldoende 55-60%, goed 61-79%, uitmuntend 80-100%.

Referenties

Kuhlemeier, H. (2002) Beoordelingsschalen in praktijktoetsen: hoe ontwikkel en gebruik je ze? Retrieved from <http://toetswijzer.kennisnet.nl/html/praktijktoetsen/praktijktoetsen.htm>

Reddy, Y. M. & Andrade, H. (2010) A review of rubric use in higher education. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 35:4, 435-448.

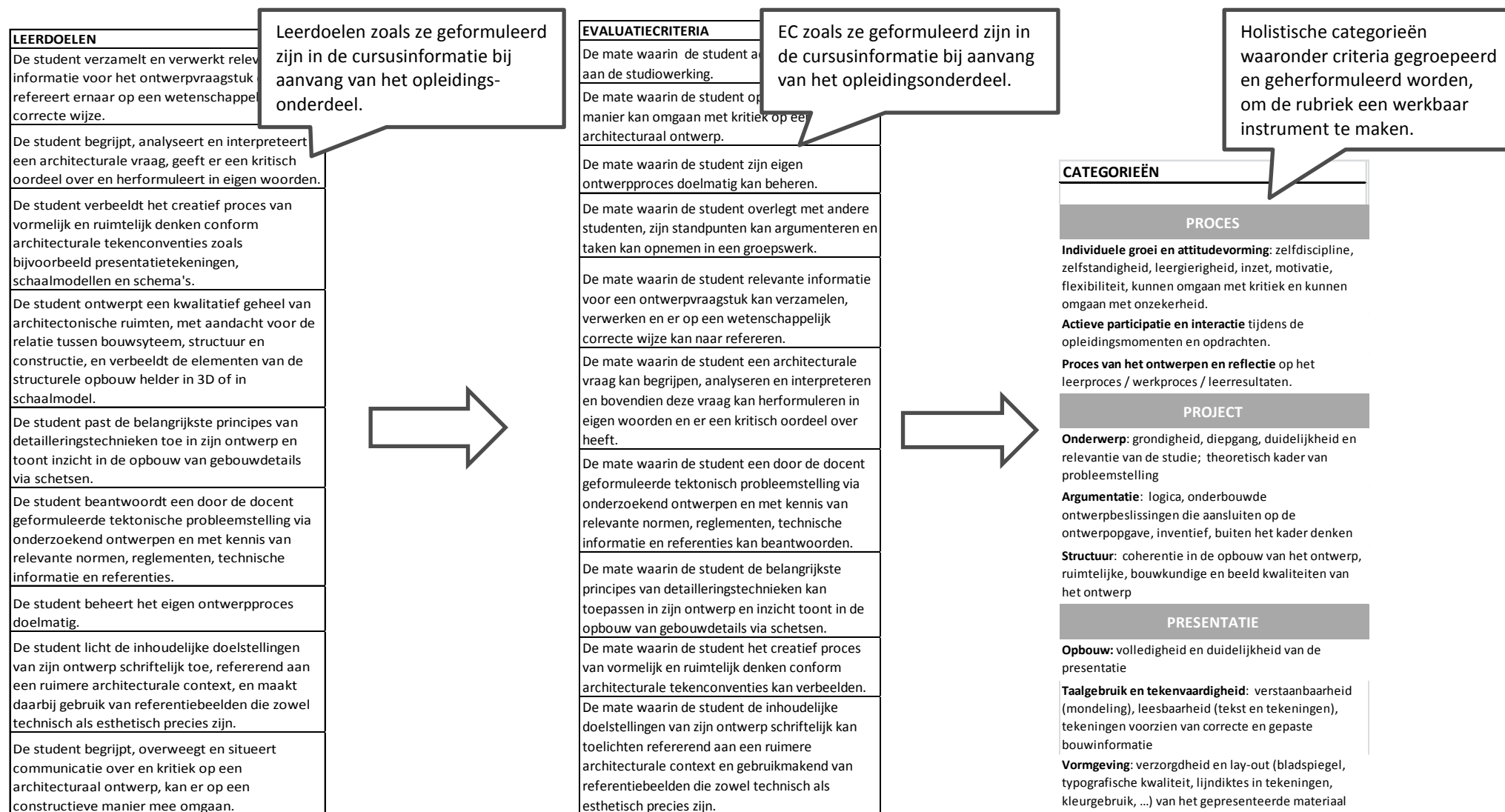
SLO (2006) Rubrics als beoordelingsinstrument voor vaardigheden. Enschede: Stichting leerplanontwikkeling.

Van Petegem, P. (ed.) (2009) *Praktijkboek activerend hoger onderwijs*. Leuven: LannooCampus, 287 p.

Van Petegem, P. & Vanhoof, J. (2002) *Evaluatie op de testbank. Een handboek voor het ontwikkelen van alternatieve evaluatievormen*. Mechelen: Wolters Plantyn Professionele Informatie, 334 p.

Bijlagen

Bijlage 1 Voorbeeld: leerdoelen – evaluatiecriteria – categorieën

Bijlage 2 – voorbeeld rubriek

CATEGORIEËN		BEHEERSINGSNIVEAU				
		zwaar onvoldoende	onvoldoende	voldoende	goed	uitmuntend
40%		0-35%	36-45%	55-60%	61-79%	80-100%
PROCES	Individuele groei en attitudevorming: zelfdiscipline, zelfstandigheid, leergierigheid, inzet, motivatie, flexibiliteit, kunnen omgaan met kritiek en kunnen omgaan met onzekerheid	De student komt nauwelijks tot reflectie over de uit te voeren taken en maakt daardoor onvoldoende vorderingen in zijn ontwerpproces of hij neemt zeer weinig deel aan de studiewerking.	De student komt te laat tot reflectie over de uit te voeren taken en maakt daardoor onvoldoende vorderingen in zijn ontwerpproces of hij neemt onregelmatig deel aan de studiewerking.	De student komt tot reflectie over de uit te voeren taken en zet tijdig de nodige stappen in het ontwerpproces. De student participeert bij de studiewerking.	De student kan reflecteren op zijn ontwerpproces en leerproces en participeert actief bij de studiewerking. De student heeft een duidelijk beeld op de uit te voeren taken en zet deze doelmatig in bij het ontwerpen.	De student reflecteert op een kritische wijze over zijn eigen ontwerpproces, maakt een sterke evolutie in zijn leerproces en beïnvloedt de studiewerking op een positieve manier.
	Actieve participatie en interactie tijdens de opleidingsmomenten en opdrachten. Proces van het ontwerpen en reflectie op het leerproces / werkproces / leerresultaten.					
40%		0-35%	36-45%	55-60%	61-79%	80-100%
PROJECT	Onderwerp: grondigheid, diepgang, duidelijkheid en relevantie van de studie; theoretisch kader van probleemstelling	De student ontwerpt een gebouw waarin er weinig samenhang is tussen constructie en vorm of het ontwerp voldoet niet aan meerdere gevraagde ruimtelijke kwaliteiten of bij het ontwerpen van het gebouw zijn er onlogisch beslissingen genomen bij de opbouw van de constructie.	De student ontwerpt een gebouw waarin de samenhang tussen constructie en vorm onvoldoende afleesbaar is of het ontwerp voldoet onvoldoende aan de gevraagde ruimtelijke kwaliteiten of het ontwerp van het gebouw heeft geen logisch opgebouwde constructie.	De student ontwerpt een gebouw waarin de samenhang tussen constructie en vorm afleesbaar is. Het ontwerp voldoet voldoende aan de gevraagde ruimtelijke kwaliteiten. Het ontworpen gebouw heeft een logisch opgebouwde constructie.	De student ontwerpt een gebouw waarin de samenhang tussen constructie en vorm duidelijk afleesbaar is. De constructie wordt ontwikkeld uit de eigenschappen van het gekozen materiaal en de beoogde sfeer. Het ontwerp voldoet aan bijna alle gevraagde ruimtelijke kwaliteiten. Het ontworpen gebouw wordt gekenmerkt door zijn eenvoud in constructie.	De student ontwerpt een gebouw waarin de samenhang tussen constructie en vorm duidelijk afleesbaar is. De constructie wordt ontwikkeld uit de eigenschappen van het gekozen materiaal en de beoogde sfeer. Het ontwerp, de keuze van de materialen en de constructiewijze wordt bepaald door een visie op onze toekomstige leefomgeving, een visie op de evolutie in de technologie. Het ontwerp voldoet aan de gevraagde
	Argumentatie: logica, onderbouwde ontwerpbeslissingen die aansluiten op de ontwerpogave, inventief, buiten het kader denken					
	Structuur: coherentie in de opbouw van het ontwerp, ruimtelijke, bouwkundige en beeld kwaliteiten van het ontwerp					
20%		0-35%	36-45%	55-60%	61-79%	80-100%
PRESENTATIE	Opbouw: volledigheid en duidelijkheid van de presentatie	De presentatie van de student is ver van volledig of de lay-out is slordig of de mondelinge toelichting is moeilijk verstaanbaar en onsamenhangend of de tekeningen zijn slordig en bevatten fouten.	De presentatie van de student is niet volledig of de lay-out is niet verzorgd of de mondelinge toelichting is moeilijk verstaanbaar en niet goed gestructureerd of de tekeningen zijn slordig en bevatten niet correcte bouw informatie.	De presentatie van de student is volledig, verzorgd en duidelijk. De lay-out is verzorgd. De mondelinge toelichting is verstaanbaar en gestructureerd. De tekeningen zijn voorzien van correcte bouw informatie.	De presentatie van de student is volledig, verzorgd en duidelijk. De lay-out is zeer verzorgd. De mondelinge toelichting is verstaanbaar en goed gestructureerd. De tekeningen zijn voorzien van correcte bouw informatie.	De presentatie van de student is volledig, verzorgd en duidelijk. De lay-out is van een bijzondere kwaliteit. De kwaliteiten van het ontwerp worden duidelijk gecommuniceerd. De mondelinge toelichting is excellent en zeer goed gestructureerd. De tekeningen zijn voorzien van correcte bouw informatie.
	Taalgebruik en tekensvaardigheid: verstaanbaarheid (mondeling), leesbaarheid (tekst en tekeningen), tekeningen voorzien van correcte en gepaste bouw informatie					
	Vormgeving: verzorgdheid en lay-out (bladspiegel, typografische kwaliteit, lijndiktes in tekeningen, kleurgebruik, ...) van het gepresenteerde materiaal					